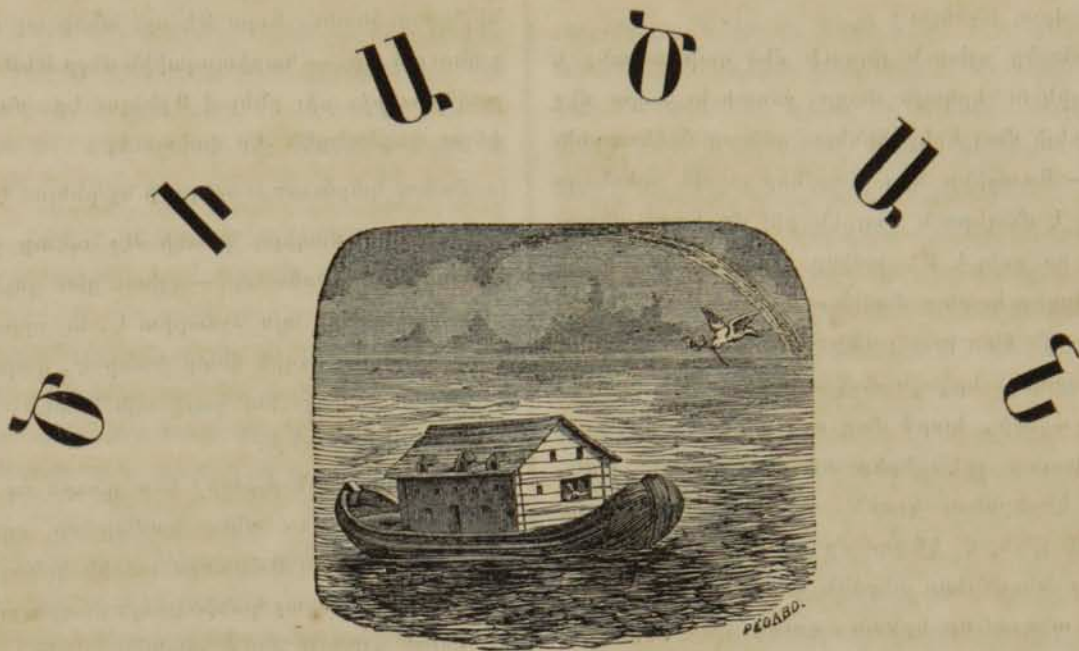

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

Ն Ա Խ Ա Պ Ա Շ Ա Ր Մ Ո Ի Ն Ք

Մ Ա Զ.

Մարդուս մազին վրայ բնականաբար տուժներուն գիտցածը սոքա են։ Մազը տուեր է Աստուած կենդանեաց, եւ մասնաւորապէս մարդուս, որպէս զի գանկը՝ այսինքն գլխուն ոսկորը կամ խելապատակը պահպանուի շատ փորձանքներէ։

Կենդանեաց մէջ մարդուս գլխուն մազերը աւելի երկայն են քան թէ ուրիշներունը։

Մազին շատուծինը, սակաւուծինը, գոյնը, բարակութիւնը, կակղութիւնը շատ կտարբերին իրարմէ՝ ընդհանրապէս մարդկանց տարիքին, սեռին եւ բնական տեղւոյն կլիմային համեմատ։

Մարդուս մազերը կրնան զանազան ձեւեր առնուլ. անոր համար ալ հին ժամանակներէն մին-

չեւ ցայժմ ամէն երկիր եւ ամէն մարդիկ այլ եւ այլ կերպերով կշտկըտեն իրենց մազերը։

Ընդհանրապէս եւրոպայի հիւսիսային կողմերու բնակչաց մազերուն գոյնը դեղին կամ խարտեաշ է, հարաւայիններունը սեւ, Ասիոյ բնակչաց մազերը սեւ, փափուկ ու գեղեցիկ են, Ափրիկեցւոց մազերը գոռոզ ու բրդի նման, Ամերիկացւոցը հաստ ու շիտակ։

Դիտուած բան է որ արիւնային ու մաղձային բնաւորութեան տէր մարդկանց մազերը սեւ կլինին, իսկ մաղասային բնաւորութիւն ունեցողներունը դեղին։

Մազը ատեն ատեն կտրելը կամ ածիլելը շատ օգուտ կընէ, կըսեն, անոր շուտով աճելուն. նմանապէս մաքուր սպիշելն ու չափաւորապէս եղբսելը ամառ ատեն։

Դամբ այժմ մազի վրայ եղած նախապաշարմանց վրայ խօսելու:

Կանանց գլխուն յիրաւի մեծ զարգարանք է գեղեցիկ ու երկայն մազը. ուստի եւ նոցա մէջ են աւելի մազ երկընցընելու զանազան հնարքները: — Առաջինը այս է որ նոր լուսին տեսնողը պէտք է մազերուն ծայրէն քիչ մը կտրէ մկրատով. որ ըսել է թէ ամիսը մէկ անգամ մազին մէկ ծայրը կտրելը մազին աճում կուտայ. լուսինը մազին հետ բան չունի:

Երկրորդ, երկայն մազ ունեցողը եթէ բաղնիքը լուացուի, կարճ մազ ունեցողը անոր մազերէն վազած ջրէն երեք փի ջուր առնու՝ խմէ, մազը կերկրնայ կըսեն: — Ասոր փորձը շատ դիւրին լինելով՝ կթողումը որ կամք եւ կարօտութիւն ունեցողները փորձեն՝ թէ որ սրտերը քաշէ՝ քանի անգամ որ կընան. գուցէ բաղնիքի ջուր խմելը աճեցնէ մազերնին:

Երրորդ, երեք շաբաթ օր իրարու վրայ՝ արեւը դեռ չընծայած՝ մազերուդ ծայրէն մէկ մէկ քիչ որ կտրես, մազերդ կաճին կըսեն: — Այս եւս անվնաս ու դիւրին փորձ մի է. մանաւանդ թէ գէթ այս մեծ օգուտս ունի որ տանտիկինը առաւօտը կանուխ ելնելու կսկսի վարժիլ՝ եթէ ուշ ելնող է բնութեամբ:

Չորրորդ, «մազերկան կեր որ մազդ երկրնայ» կըսեն ոմանք: *Մազերկանը* Խրիմու Հայոց լեզուին մէջ այն հաստ ջիղը կնշմնակէ, որ կենդանեաց կոնըկի ոսկորին երկու կողմը կլինի. այս ջիղը ըստ ինքեան ուսուեցնող բան չէ, բայց այն պառաւանդն որ այդ խրատը հնարեւ են՝ բարեմբտութեամբ կուզեն որ տղայը վարժին ամէն բան անխտրաբար ուտելու:

Հինգերորդ, ո՛ր կնիկմարդն որ մազերուն թափիլը չո՛ւզեր՝ Էրիկմարդու գտակ պիտի չդնէ գլուխը: — Կերելի թէ այս փորձանքէն ազատ են գերմանացի, գաղղիացի, իտալացի, անգղիացի եւ ուրիշ եւրոպական ազգերէ գեղացի կանայք, որ շատ անգամ իրենց Էրիկմարդոց գլխարկովը կըալեն ու դաշտերը կաշխատին: Քիչ մնաց որ պիտի հարցընէինք թէ արդեօք Կարիպալտիին գտակը գլուխնին դնող կնիկմարդիկ ալ պէտք չէ՞ վախնան այս փորձանքէն. բայց լսեցինք որ *կարիպալտի* հագնելու նորաձեւութիւնն ալ հնացեր

ու վերցուեր է *Փարիզին*. ո՞վ կհամարձակի հագնիլ այսուհետեւ: Ապա թէ ոչ, անոր ալ հնարքը գտնուած էր. — Կարիպալտիին մէջը թեթեւ կերպով *թիւ թիւ թիւ* ընելով թքնելու էր, մազ թափելու փորձանքէն չէր վախցուեր:

Հապա կտրուած մազերը ի՞նչ ընելու է:

Կտրուած մազերդ կըակի մէջ պէտք չէ ձգել կըսեն. ինչո՞ւ ըսես նէ, — գլխու ցաւ կունենաս:

— Կերելի որ այս Յշմարիտ է, եւ որովհետեւ այրած եղոտ մազին հոտը ծանր է, վախեմ՝ թէ ոչ միայն քու գլուխդ ցաւի այն հոտէն, հապա նաեւ ուրիշներունը:

— Աղբիւսի (*չհօփիլիկի*) հետ դուրս ալ ձգելու չէ կըսեն. ինչո՞ւ. անոր համար որ աղբիւսին մէջ բան փնտռող թռչունին ոտքին կրնայ փաթթուիլ, թռչունն ալ կանիծէ այն մազին տիրոջը, եւ նորա գլխուն ցաւը պակաս չլինի: — Եթէ խեղճ թռչունները անիծելու սովորութիւն ունենային, կամ թէ թռչուններուն անէծքը հասնելու լինէր, ի՞նչ սոսկալի փորձանքներ պիտի գային նոցա բոյները աւրողներուն, ձագերը վերցնողներուն, զիրենք բռնողներուն, զարնողներուն, մորթողներուն, փետողներուն, ուտողներուն... Այն թողումը. մեզի յայտնի է որ շատ անգամ թռչունք աղբիւսներուն մէջ մազ կփնտռեն որ առնուն տանին, անով իրենց բոյնին մէջի բուրդերն ու ծիղերը մէկմէկու հետ հիւսեն. ուրեմն անէծքի տեղ օրհնենք անգամ կընան տալ այն մազի կտորները դուրս ձգողին: Այսու ամենայնիւ գուցէ աւելի վայելուչ ու խոհական բան է այն խրատն որ կուտան թէ կտրտուած մազերը ոտքի տակ պէտք չէ ձգել, հապա պատի ծակի մը մէջ պահել կամ մէկ անկիւն մը թաղել. — ինչո՞ւ համար. — որպէս զի անցնող դարձողին ոտքերուն չփաթթուի, հագուստներուն չկպչի. եւ ոչ թէ անոր համար որ իբր թէ վերջին դատաստանին օրը դիւրութիւն մը լինի այն մազերուն իրենց տիրոջը մարմնոյն հետ միանալուն ու յարութիւն առնելուն: Աստուծոյ ամենակարող հրամանը ինչպէս որ մարդուս մարմնոյն մանրամաղ փոշի եւ աներեւոյթ շամանդաղ դարձած կտորները պիտի ժողվէ, նոյնպէս կրնայ ժողվել եւ հարկաւոր եղած մազերն ու ըղունգները: Հարկաւոր եղածը կըսեմ. ապա թէ ոչ, եթէ մարդուս բոլոր կենա-

ցը մէջ կտրտած մազերն ու ըղունկները յարու-
թեան ժամանակը հաւաքուելու լինէին, այն եւս
անտեղի բան մը կլինէր:

Կըսեն թէ մազ կլլողին փորուն մէջ մազը օծ
կդառնայ: — Այս խօսքով կարելի է վախճընել
տղայքը՝ որպէս զի զգուշանան բերանները մազ
դնելով խաղալէն կամ կլլելէն, որ վնասակար
բան է:

Հապա ի՞նչ ըսեմք անոնց որ կըսեն թէ հիւանդ
կնիկմարդուն մազերը եթէ առնուս ու գարնան
բերանը պարարտ հողի մէջ թաղես, արեւուն
տաքութենէն այն մազերը օծ կդառնան: — Ի՞նչ
կրնամք ըսել. եթէ ոչ զայս՝ թէ մեր փորձած
չեմք այդ մշակութիւնը, եւ չեմք հաւատար թէ
յաջողի. ուզողը թող փորձէ, եւ յուսամք թէ մեր
չհաւատարուն ինքն ալ իրաւունք կուտայ:

Կախարդութիւն ընող կամ ձեւացընող պա-
ռաւները եւ ջատուկները մէկուն մէկալին մազե-
րովը զանազան հմայք ու դիւթութիւններ կը-
նեն: Յայտնի բան է որ անոնց հաւատալը՝ սոսկ
նախապաշարմունք չէ, աւելորդապաշտութիւն
է, եւ այնպիսի բաներէ վախնալը բարեպաշտ
քրիստոնէի մը համար ամօթ ու մեղք է:

Խորագիմայք կըսեն թէ ընդհանրապէս բար-
կասիրտ ու խստասիրտ մարդուն մազերը խիստ
ու պինդ կլինին, եւ հեղահոգի մարդուն մազերը

բարակ ու կակուղ: Կերեւի թէ այս դիտողու-
թիւնն *ընդհանրապէս* ճշմարիտ է, թէպէտեւ շատ
բացառութիւններ կրնայ ունենալ: — Բայց այն
կարծիքն որ ունին ոմանք, իբր թէ կարծր ու խիստ
մազ ունեցող մարդուն կակուղ բնութեամբ ամու-
սին կհանդիպի, եւ մազը կակուղ էրիկմարդուն՝
դաժան բնութեամբ ամուսին. նմանապէս մազը
կարծր կնիկմարդուն՝ կակուղ բնութեամբ էրիկ,
եւ մազը կակուղ կնիկմարդուն՝ խիստ բնու-
թեամբ էրիկ, — մէկ կողմանէ ստոյգ է եւ միւս
կողմանէ անհիմն: Անհիմն է ասոր համար որ
մարդկանց ամուսին եւ ընկեր պատրաստողը նախ
Աստուած է, ինչպէս որ կըսէ սուրբ գիրքը թէ
«ԻՏեառնէ պատրաստի կին առն». եւ երկրորդ՝
ամուսնացելոց կամաւոր ընտրութիւնը եւ հաւա-
նութիւնը միայն հարկաւոր կճանչցուի, եւ ա-
մենեւին չեն նայիր իրարու մազին կարծրութեա-
նը կամ կակղութեանը: Բայց մէկ կողմանէ ալ
ըստ իմիք ստոյգ է. վասն զի եթէ էրիկը կար-
ծրամազ՝ ուստի եւ խիստ է բնութեամբ, կնիկը
հարկաւ պէտք է հեզ եւ կակուղ բնաւորութիւն
ունենայ որ կարենան խաղաղութեամբ ապրիլ.
Նմանապէս եթէ էրիկը չափազանց կակուղ բնու-
թեան տէր լինի, կինը կգոռոզանայ ու կտիրա-
պետէ վրան, եւ եթէ մազերը կակուղ եւս լինին
իբնէ՛ կարծր կերեւան:

ՆԱՓՈՂԻ ՄՕՏ ԵՂԱՅ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

Քանի որ Խաղաղիք իրենց երկրին մանր տէ-
րութիւնները վերցուցին ու մեծ Թագաւորութիւն
մը հաստատելու ետեւէ են՝ Հռոմայ տէրութեան
եւ Նափոլիի Թագաւորին գրգռութեամբը, ինչ-
պէս կըսեն, Նափոլիի գաւառին մէջ աւազակու-
թիւնները սարսափելի կերպով շատցան: Ջարմա-
նալին այս է որ այն բաներն որ ատենով միայն
Ասիոյ մէջ, մանաւանդ Իզմիրու կողմերը, ու եւ-
րոպայի մէջ՝ պապի երկրին սահմանները միայն
կպատահէին, այժմ ոչ միայն այն տեղերը, այլ
եւ եւրոպայի չորս գլխաւոր ծայրերը սոսկալի
հրդեհի մը պէս բռնկած են, այսինքն Նափոլի,
Յունաստան եւ Նոյն իսկ Լոնտոն մայրաքաղաքը:
Այս աւազակութիւնները հարկաւ կսանձուին ու
կդադրին՝ բարեկարգ տէրութեանց ուժովն ու
հասարակաց խոցեմութեամբը. բայց կերեւի թէ
դեռ շատ արիւն պիտի թափուի եւ շատ խեղ-

ճութիւններ պիտի պատահին մինչեւ որ չարա-
գործները իրենց պատիժը գտնեն:

Աղբքտանդը Տիւմա գաղղիացի հռչակաւոր վի-
պասանը մօտերս հրատարակեր է Նափոլիի քով
պատահած աւազակութիւններէն մէկուն պատ-
մութիւնը, որ շատ հետաքրքրական բան է, եւ
աւելի անով զարմանալի որ մէջը խառնուած են
նաեւ երկրին բարեկարգութեանը նայելու պաշ-
տօն ունեցող մարդիկ: Արժան կհամարիմք այս
տեղ Տիւմային այն պատմութեան Թարգմանու-
թիւնը հրատարակել:

«Որովհետեւ քանի մը ժամանակէ իվեր մեծ հե-
տաքրքրութիւն ունիք իմանալու թէ ինչե՛ր կանց-
նին Նափոլի քաղաքին մէջ, մանաւանդ թէ ի՞նչ
աւազակութիւններ կլինին այն մայրաքաղաքին
ներսն ու դուրսը եւ գաւառները, ես ալ կուզեմ